

**1 листопада - 5 грудня
Короткий огляд ситуації**

ХІД БОЙОВИХ ДІЙ

- Російська армія продовжувала цього місяця намагатися захопити м. Бахмут у Донецькій області, наразі це одна з найгарячіших точок вздовж лінії фронту. Зокрема, активно використовуються бійці приватної військової компанії “Вагнер” та ще ряду ПВК, яких вербують, значною мірою, серед російських ув’язнених. На керівника ПВК “Вагнер” [Є. Пригожина](#) було накладено ряд персональних західних санкцій, а американське ФБР у листопаді оголосило його в розшук. ЗС РФ несуть величезні втрати на фронті, згідно з даними української сторони, лише загиблими Росія втратила вже понад [91 тис.](#) солдатів, тоді як Україна, за офіційними даними, втратила загиблими близько [13 тис.](#) військових. На півночі Луганської області ЗСУ навіть поступово відтісняють російську армію з території України в районі Кремінної та Сватового.
- Ключовим проривом у контрнаступі ЗСУ протягом листопада стало звільнення правобережної частини Херсонської області, включно з містом Херсоном – єдиним обласним центром, який росіяни змогли захопити в 2022 році. Вже 14 листопада до Херсона [приїхав](#) президент В. Зеленський на офіційну церемонію підняття українського прапора. При відступі ЗС РФ розграбували місто, зокрема, вивезли колекції місцевих музеїв і бібліотек, а також зруйнували ряд об’єктів інфраструктури, залишивши Херсон та частину області без води, світла та тепла. Тільки на початку грудня вдалося відновити електро- та водопостачання значної частини абонентів, але ремонтні роботи тривають досі, при цьому місто систематично обстрілюється, що призводить до десятків смертей та подальших руйнувань житлової, енергетичної інфраструктури. Також росіянами було знищено понад 5 важливих мостів через річки Дніпро та Інгулець, щоб зашкодити подальшому контрнаступу української сторони.
- ЗС РФ продовжують масові ракетні та артилерійські обстріли українських міст, обстрілюючи, перш за все, Донецьку, Харківську, Запорізьку, Дніпропетровську, Миколаївську, Одеську, Сумську, Київську області, але також об’єкти критичної енергетичної інфраструктури в інших областях. Згідно із заявою представника МВС України, лише [3% обстрілів](#) за час повномасштабного вторгнення поцілили в військові об’єкти, решта прийшлася на житлові будинки, цивільну та енергетичну інфраструктуру, заклади освіти, культури, релігійні споруди тощо. Загалом пошкоджено близько 32 тис. цивільних об’єктів.
- 15 листопада відбувся найбільш інтенсивний ракетний обстріл українських міст за всі місяці повномасштабного вторгнення – протягом дня ЗС РФ випустили понад [100 ракет](#). [Відключення](#) всіх енергоблоків на підконтрольних Україні атомних електростанціях після масштабного ракетного обстрілу 23 листопада (близько 70 крилатих ракет та 10 дронів) спричинило фактичний блекаут у всій країні, а також у сусідній [Молдові](#). Масштабний обстріл 5 листопада (понад 70 крилатих ракет) також завдав руйнувань енергетичним об’єктам.

- Серія масованих ракетних обстрілів по об'єктам критичної інфраструктури стали новим тестом для стійкості та здатності до самовідновлення України після блек-ауту. Зокрема Україна продемонструвала:
 - 1) здатність системи управління діяти в умовах дестабілізації системи мобільного зв'язку та Інтернету в масштабах країни. Важливо розширити резервні каналів зв'язку та Інтернету на національному, регіональному та локальному рівнях, в т.ч. через Starlink;
 - 2) здатність до відновлення електроенергетики в режимі єдиної системи управління. Важливо не лише відновлення функціонування єдиної системи енергопостачання, але і розвиток автономних (макрорегіональних) системи електропостачання;
 - 3) здатність банків відновлювати роботу в умовах кризи електропостачання та стійкого зв'язку;
 - 4) здатність до взаємодії уряду, інфраструктурних компаній та місцевого самоврядування у подоланні кризи постачання електроенергії, тепlopостачання та водопостачання на рівні міст і ОТГ.
- Удари по критичній інфраструктурі продемонстрували падіння переваги рф щодо ЗСУ на театрі воєнних дій та геноцидний характер війни, яку веде рф проти України (Європарламент визнав рф в якості країни, що є спонсором тероризму). Додаткові втрати та необхідність використання обмежених фінансових ресурсів для відновлення об'єктів критичної інфраструктури спричинили створення "інфраструктурно-енергетично Рамштайну" – альянсу демократичних країн, які долучились до підтримки України у питаннях реагування та управління кризою електро-, тепло-, водопостачання.
- Протягом 9-го місяця повномасштабного вторгнення відбулися обстріли двох країн-сусідок України. 15 листопада дві ракети впали на території [Польщі](#) (наразі остаточно не відомо, чи це були російські ракети, чи ракети української системи ППО, обидві сторони звинувачують одна одну). 5 грудня ракета (найімовірніше, цього разу точно російська), впала на територію [Молдови](#). Таким чином, Росія поступово перестає бути обережною під час обстрілів, ставлячи під загрозу життя людей не лише в Україні, а й у інших державах. Це може бути зумовлено й браком високоточних ракет, адже зс рф уже використали значну частину своїх запасів цих ракет під час війни. Також у листопаді значно впала інтенсивність обстрілів території України за допомогою дронів-камікадзе (це може бути спричинено як затримкою поставок, так і поганою [погодюю](#), яка не дозволяє використовувати дрони). Не задіюючи поки ядерної зброї, російська сторона продовжує використовувати інші заборонені види озброєнь, зокрема, [хімічну зброю](#), протипіхотні міни, фосфорні боеприпаси та ін.
- Тривають асиметричні відповіді України на терор: українська сторона змогла пошкодити кілька важливих військових об'єктів глибоко на території, підконтрольній рф. росія поступово втрачає "стратегічну глибину", стикаючись із ураженням об'єктів воєнної інфраструктури глибоко в тилу (Кримський півострів, база Чорноморського флоту в Севастополі та Новоросійській бухті, аеродроми базування стратегічних бомбардувальників у м. Енгельс Саратовської обл. рф, та в

м. Рязань). У листопаді президент В. Зеленський започаткував кампанію зі створення [флоту морських дронів](#), які можуть патрулювати українську акваторію, і перші дрони вже були придбані за підтримки країн-союзниць, зокрема, Литви.

- Тривають процеси обміну полоненими з рф. Загалом, Україна вже повернула з російського полону 1319 українських військових, а також ряд цивільних осіб, і лише протягом листопада – майже 150 полонених.
- Окрім того, російська сторона займається мародерством, вивезенням майна з магазинів та приватних будинків. Водночас, російські окупанти займаються пограбуванням культурних цінностей (з Херсонського обласного музею імені Олексія Шовкуненка було вкрадено [понад 10 тисяч експонатів](#)).

ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР

- За офіційною [інформацією ювенальних прокурорів](#) 443 дитини загинуло та понад 852 отримали поранення різного ступеню тяжкості, 13028 дитини — у списках депортованих.
- Україна розглядає санкції, як перший крок до вилучення заарештованих (заморожених) російських активів та їх передачу Україні для компенсації нанесених війною збитків та відбудови зруйнованої інфраструктури. 5 грудня Уряд України уклав перелік з більш ніж 900 об'єктів, що належать безпосередньо російській державі. Відповідно, Україна прагне посилення співпраці з іноземними партнерами щодо координації [санкційної політики](#), пошуку кінцевих бенефіціарів відповідних активів рф. Паралельно в листопаді було запущено процес створення Спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України, українські дипломати та експерти запрошують міжнародну спільноту долучитися до створення цієї інституції, оскільки вважають, що безпрецедентність злочину вимагає створення окремої інституції для його засудження, а не намагання працювати на вже існуючих майданчиках.
- Україна виступає за [безстрокове продовження](#) дії “зернової угоди” щодо експорту свого продовольства Чорним морем і за збільшення кількості портів, що працюють в межах ініціативи. З 1 серпня з України вийшло [444 судна](#), які експортували 10,3 млн тонн українського продовольства до країн Африки, Азії та Європи.
- 23 листопада Київ пережив перший в історії блекаут, влада столиці [готується до найгіршого сценарію](#), за якого повністю будуть відсутні вода, опалення та світло.
- За даними ООН, [4,75 млн. українців](#) зареєстровані як біженці у країнах Європи.
- У листопаді українські силові структури, перш за все, Служба безпеки України, провели ряд [обшуків](#) на території релігійних організацій Української православної церкви, яка ще до травня 2022 року була прямо афілійована з Російською православною церквою. Паралельно Рада національної безпеки та оборони України прийняла ряд обмежувальних мір щодо представників УПЦ, зокрема, ввела санкції проти найбільш одіозних проросійських єпископів і священників. Ці міри не можуть самі по собі призвести до критичних наслідків та є радше репутаційними, але спричинили широкий резонанс в українському суспільстві.

- З 24 лютого було вивезено чи викрадено понад 20 тис. українців, як комбатантів, так і цивільних. Загалом катівні російських окупантів було виявлено в семи областях України, найбільше – у Харківській (25) та Херсонській (14) областях.
- Наразі констатуються ознаки того, що російська сторона [готується залишити](#) Запорізьку атомну електростанцію (ЗАЕС). Росія використовує Запорізьку АЕС як військову базу, територія станції замінована російськими військовими. Доступ МАГАТЕ для проведення повної перевірки станції заблоковано російським “Росенергоатомом”.
- Слідчі Нацполіції розпочали понад [45,6 тис. кримінальних проваджень](#) щодо воєнних злочинів рф. З початку повномасштабного вторгнення Росії щонайменше 2, 8 млн громадян України [були депортовані](#) або вимушені виїхати в Росію.
- Окрім того, російська сторона займається мародерством, вивезенням майна з магазинів та приватних будинків (завод “Чумак”, один з найбільших в Центральній та Східній Європі заводів з переробки томатів, окупантами було вкрадено обладнання щонайменше на 36 млн грн.). Російські окупанти займаються пограбуванням культурних цінностей (з Херсонського обласного музею імені Олексія Шовкуненка було [вкрадено понад 10 тисяч експонатів](#)).

РОСІЙСЬКІ НАРАТИВИ, ПРОПАГАНДИСТСЬКИЙ ВИМІР

- **Щодо відступу на Херсонщині, “народна війна”.** Вихід російських військ з Херсону був висвітлений у російських медіа в дистанціюванні від путіна. Зокрема, 9 листопада в прямому ефірі міністр оборони Сергій Шойгу [наказав](#) вивести війська із Херсона на лівий берег Дніпра. При цьому прес-секретар путіна пєсков 14 листопада назвав Херсон російським містом. “Відведення” в офіційному дискурсі трактується як передислокація, яка обумовлена збереженням життів військових. Офіційні наративи відступу від Херсону паралелі із війнами минулого, щоб виграти, Кутузов залишив Москву в 1812 році. Водночас така офіційна риторика не сприймається та критикується з боку правих. Деякі російські блогери [трактують](#) це як військову поразку та критикують не військових, а путіна. Багато розмірковувань щодо того, що [“полищений](#) суб’єкт російської федерації”. Продукуються меседжі стосовно “народного характеру” війни, народного характеру мобілізації.
- **Щодо обстрілів української цивільної інфраструктури.** Протягом листопада в російському офіційному дискурсі злегітимовано російські обстріли української енергетичної та цивільної інфраструктури. На початку листопада офіційні джерела широко [інформували](#) про це, оприлюднювалися дані про всі повітряні тривоги в Україні, чого раніше не було в ЗМІ. Обстріл цивільної інфраструктури в Україні з боку рф було [позитивно](#) оцінено в офіційних та напівофіційних соціальних мережах рф. Рубрикація [новин](#) у деяких російських ЗМІ з приводу руйнації української енергетики – “як буде замерзати Україна”, іронічно описуються засоби енергоощадження, економії опалення та ін. У рф заперечують ракетне ураження польського міста Пшеводуве на прикордонні з Україною. Зокрема, меседжі рф – це провокації України.
- **Щодо політичного виправдання руйнування української системи енергетики.** Наприкінці листопада російські посадові, політичні особи (пєсков) [використовували](#) риторику цілковитого

виправдання та доречності руйнування цивільної, енергетичної інфраструктури, зокрема й тим, що “українська армія обстрілює Донбас”. Поширювалися нарративи щодо успіхів російських обстрілів енергетичної [інфраструктури](#), адже українські енергетики не в стані все відновити, що відображається на суспільстві та його настроях, тому тактика рф є правильною. В інформаційному просторі рф обговорювалися подальші удари по українській цивільній інфраструктурі, зокрема 7-мостах через Дніпро. Поширювалися числені [заяви](#) російських політиків, російських управлінців окупаційних структур, що обстріли української інфраструктури мають тривати (косянтинов).

- **Про бажані соціальні настрої українців.** З'явилися нарративи та повідомлення про можливе потенційне невдоволення українців владою після обстрілів української цивільної інфраструктури, протестні настрої українського суспільства стосовно влади. У російських офіційних ЗМІ вказується на складну гуманітарну ситуацію із світлом та продуктами в українській столиці та слабкій [здатності](#) української влади впоратися із цими викликами. Наголошується, що мешканцям українських міст не [вистачає](#) хліба. Поширюються нарративи про те, що начебто “українські міста [поринули](#) в середньовіччя”, мешканці готуються до мародерства та вбивств на вулицях Львова та Києва. Йдеться про начебто [підвищення](#) цін у 2 рази на харчові продукти в Україні. Тиражуються [розмірковування](#) про конкуренцію Зеленського та главу ЗСУ Залужного.
- **Про російські цінності.** У внутрішньому дискурсі активно розмірковується про традиційні російські цінності, далекі від заходу, заборону ЛГБТ-пропаганди, апеляції до релігійних традиційних чеснот. 9 листопада путін підписав [указ](#) про духовну спадщину, так християнство, іслам, буддизм, іудаїзм є невіддільною частиною історичної та духовної спадщини в Росії, особлива роль у православ'я (“Про затвердження основ державної політики щодо збереження та зміцнення традиційних російських духовно-моральних цінностей”). 12 листопада медведев [заявив](#), що рф сама воює проти НАТО та Західного світу. Західні країни звинувачуються у несправедливій санкційній політиці щодо рф.
- **Заперечення української ідентичності.** Триває поширення нарративів щодо заперечення української ідентичності, заперечення українського суверенітету. Медведев [заявив](#), що Київ є давнім російським містом та його треба повернути.
- **Про “нові російські території”.** Активно поширюються нарративи та меседжі про “нові російські території”, в уряді проводяться наради стосовно облаштування Запорізької області, путін видає відповідні “укази” та ін. Паралельно з цим рф звинувачує у репресіях проти громадян на Херсонщині ЗСУ, вказуючи, що Київ може [почати](#) фільтраційні заходи, вбивати “колаборантів”, така інформація активно поширюється в Криму. В свою чергу російська сторона [заперечує](#) відповідальність за гуманітарну катастрофу в Херсоні після відходу російських військ та руйнування цивільної інфраструктури. У цілому [поширюється](#) інформація, що слідчий комітет рф веде більше 2000 тис. справ про злочини України проти мешканців з 2014 року.
- **Щодо мобілізації.** Офіційний наголос робиться на заходах підтримки мобілізованих, зокрема в регіонах. Декларується підтримка родин мобілізованих, членів їхніх родин та матерів

- ([впровадження пільг](#) та ін). Путін вчергове [доручив](#) губернаторам на регіональному рівні планувати та виплачувати родинам військових різні компенсації. Путін зустрівся із матерями та вдовами мобілізованих, спеціально відібраними для такої зустрічі.
- **Ядерна загроза.** В офіційному дискурсі стало менше відвертих посилань на ядерні удари у відповідь. У коментарях російських посадовців [вказується](#), що в рф ніхто не розмірковує про “ядерну зброю” (Песков), це робиться в ЄС та нагнітає зайву напругу навколо цих питань. При цьому українська сторона звинувачується у “нападах” на Запорізьку АЕС.
 - Триває режим терористичної тривоги в регіонах рф на кордоні з Україною, українці звинувачуються у підготовці терактів на території рф, посилюються репресії проти громадян у Криму за незгоду з війною, за використання української символіки.
 - **Про мирні перемовини.** У рф знову [вказують](#) на непослідовність української сторони стосовно перемовин, водночас натякають, що “кліматичні зміни” можуть вплинути на позицію України (обстріл енергетичної української системи та гуманітарна криза внаслідок цього). З боку офіційних осіб [піддається](#) гострій критиці пропозиція Президента України Володимира Зеленського стосовно публічних мирних перемовин з рф. Водночас з'являються публікації, де [вказується](#), що американці “гонять український режим до перемовин” з рф. Питання “зриву” перемовин покладається на Україну. 28 листопада Песков, [коментуючи](#) ініціативу Ватикану про майданчик для перемовин про мир заявив, що “Україні не потрібні ніякі майданчики”.
 - **Щодо міжнародної ізоляції рф.** Підсумки саміту G20 оцінюються як такі, що не змогли “повністю ізолювати рф”. Вказується, що саміт G20 [показав](#) наявність розколу між Заходом та іншими країнами, Позиція рф стосовно документа саміту подається як пошук компромісів. В російських ЗМІ в цілому лунає критика ЄС, зокрема щодо постачання електроенергії в Україну. Транслюються меседжі, що мешканці ЄС обурені “постачанням електроенергії до корумпованої країни” та [вимагають](#) “Нюрнбергу для керівництва ЄС”. Також путін [заявляє](#), що причиною дисбалансу у світовому продовольстві стала “авантюрна непрофесійна політика” країн Заходу, критикується постачання зброї до України та різноманітної допомоги, що “затягує війну”. Зустрічі в межах ОДКБ подаються в російських ЗМІ [оптимістично](#), як демонстрація вірного російського курсу.